

SOLA, TOMISLAW S. (2012)

La eternidad ya no vive aquí. Un glosario de pecados museísticos

Girona: Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural (ICRPC), Llibres, 8.

Tomislav S. Sola és sense cap mena de dubte una de les figures cabdals de la teoria museològica internacional del nostre temps. Caldrà veure si la influència del seu pensament museològic transcendirà com el del seu admirat Kennet Hudson, o com Anna Gregorova (de l'escola de museologia de Brno, principal exponent de la teoria que considera la museologia com una ciència de la representació de la realitat) o els mites de la museologia com John Cotton Dana o George Henri Rivière, que impulsaren models de museus, que han determinat l'evolució posterior d'aquests centres del coneixement, garants de la memòria col·lectiva, en anys posteriors.

En la línia d'aquests teòrics, Tomislav afirma que no hi ha una ciència del museu. Per contra, sí que pot existir una teoria del museu. Per ell, l'única ciència és la museística basada en el concepte de patrimoni, plantejament que comparteixo. Per

aquesta raó, sovint parla de patrimoniologia com la ciència del patrimoni, i la museologia seria una denominació homòloga, sinònima, per tant amb el mateix significat.

Tomislav és, al meu parer, el punt de trobada i representa la síntesi entre el potent corrent teòric de la museologia dels antics països socialistes (segurament poc valorada a Occident, fins a les darreries del segle passat) i del fort corrent museològic renovador dels països occidentals, molt en la línia de la Nova Museologia (definició una mica poc concreta) o de la museologia social (denominació més definidora).

La seva anàlisi és marcadament progressista. Això comporta que el seu camp focal sigui més ampli, perquè ell analitza la museologia des d'una perspectiva generalista, emmarcada dins de les teories socials i antropològiques actuals. El museu i

la museologia, per ell, no són una realitat patrimonial o cultural aïllada, són part de la vida de la comunitat de ciutadans i de l'home com a ens polític, en el sentit generós de la paraula (l'home i la societat, l'individu i la comunitat). La seva anàlisi també respon a una perspectiva ètica (*el que és bo per a la societat i el que és perjudicial*). El museu dóna o intenta donar resposta a unes necessitats vitals de les societats humanes: la preservació i transmissió de la memòria col·lectiva o en la majoria d'ocasions d'una memòria de classe o d'elit, o de casta, com ara està de moda dir. Per ell, un museu representa massa sovint *la cultura de les elits i no influeix en la cultura de masses*. El museu, *com a institució pública finançada amb els impostos, ha de servir els interessos del poble*. El seu posicionament en la teoria museològica basa la seva fortalesa en el fet que ho fa des d'una reflexió general de l'individu i de la societat. No és una reflexió aïllada. Aquest enfocament és el que omple de contingut i sentit la seva obra. La publicació de *La eternidad ya no vive aquí* gaudeix d'aquest avantatge.

Seguidament reproduiré algunes de les afirmacions del llibre en aquesta línia, especialment significatives com quan diu que els problemes dels museus són els problemes del nostre temps o quan expressa la seva opinió que el socialisme era dolent, per ingenu, ja que cercava una prova que la cultura milloraria. O quan diu que la museologia a l'Europa de l'est coquetejava amb la filosofia, cosa que ell, inevitablement, també fa.

Especialment contundent és quan expressa que la casta és la propietària del passat, o que en els museus s'exhibeix la influència de les classes altes, en el sentit que representa el seu sistema de valors. I també quan afirma que quan els rics donen, prenen alguna cosa a canvi, i en el cas concret del patrimoni el que reclamen és que s'acceptin i es venerin els seus valors. Aquesta dura crítica del museu també afecta els professionals del patrimoni quan diu que els professionals dels museus han cedit els seus interessos a l'*statu quo*. Cosa que probablement és certa, però només en part atribuïble al col·lectiu de professionals.

De la utilització poc innocent dels museus, segons l'autor, n'és una mostra el fet que en les èpoques difícils s'experimenta una proliferació de museus històrics i etnogràfics, el propòsit dels quals és alleugerir les preocupacions respecte del futur a base d'enardir els valors del passat. Per aconseguir-ho es bloqueja el coneixement que provoca ansietat. Caldria, però, contrastar aquesta afirmació amb dades concretes.

Efectivament, sóc de la mateixa opinió que l'autor del llibre: no pots treballar en un museu o un equipament patrimonial, que estar al servei de la comunitat, sense està immers en una reflexió més general i més àmplia, sense estar immers en una teoria general de la societat (de la qual el museu en forma part) i del coneixement. Per tant, quan afirma que els museus han d'aspirar a ser part de les solucions a les qüestions del món i que com més a prop de la contemporaneïtat, millor, és conseqüent amb la seva línia de pensament. El museu ha de transmetre el coneixement de la nostra memòria col·lectiva, però des de la visió de la contemporaneïtat.

Aquest compromís amb la societat i amb els valors democràtics és la força del seu discurs, el que sempre li donarà actualitat.

Tanmateix, hi ha una part menys actual del seu discurs, perquè ja es coneix prou, malgrat que ni molt menys tots els museus l'apliquen: són precisament els pecats museístics. Són reflexions que es van fent des de mitjans del segle passat.

Cal dir que més de dues-centes pàgines de descripció d'aquests pecats museístic produeixen vertigen i en més d'un professional pot provocar certament angoixa, perquè donar resposta a aquests pecats implica un alt grau de compromís. Com a museòleg de base, parlar només de pecats produeix perplexitat i incomoditat, i desafecció per les seves propostes, perquè evidentment hi ha moltes coses que es fan bé i els museus evolucionen al mateix ritme que la societat, només cal donar una mirada enrere. Segurament el problema és que en poques ocasions el museu ha anat

per davant de la societat. Segurament ell vol provocar sensació de desassossec, o com diu: *la crisi provoca innovació, qüestionar, dubtar i canviar, hauria de ser la praxi habitual del museu*. L'autor és conscient de la desafecció o indiferència que pot representar parlar només dels pecats museístics, i en cap moment de les virtuts. I parlo de desafecció i indiferència perquè quan el volum de crítica supera cert nivell, el resultat és aquest. Suposo que, conscient d'aquest fet, acaba plantejant el llibre com una broma, com un joc de provocació, com una *boutade*, crec que adreçat als professionals. Però aquest joc no és banal, és reflexiu.

Efectivament, puc afirmar que cap d'aquests pecats m'ha resultat nou, si bé és cert que és convenient que els professionals els retornin a la seva memòria, perquè sovint la gestió quotidiana ens fa abaixar el cap per anar endavant i no l'aixequem per tornar a reflexionar, i el museu sense reflexió, com diu Tomislav, s'institucionalitza i per tant pren part en una manipulació social, cultural i política, en comptes de proporcionar una visió democràtica per arribar a comprendre el món.

Particularment interessant i ponderada és la seva crítica a l'economicisme i a la indústria del patrimoni banal. I dic ponderada perquè no es manifesta frontalment en contra. Critica només la desnaturalització d'algunes propostes. Entre altres coses perquè la indústria del patrimoni fa més de tres dècades que s'aplica i amb resultats notables. Tant és així que acaba dient que *la cultura, quan abasta tot el sistema de valors, és la base de l'economia i el desenvolupament*. Quan el museu vol fabricar somnis, crear mons inventats, sense una base científica, sense tenir en compte el procés, el context i el concepte, sense tenir en compte que la seva missió és transmetre i comunicar coneixement a través dels objectes, és que el museu no entén la seva missió.

Tanmateix, per explicar millor el que vol dir emprem les seves pròpies paraules: *«El mercado está bien si no inunda y anega la educación, la aten-*

ción a la salud, el patrimonio, la cultura viva y los ámbitos privados de relación. La regulación en un 20 o 30% de la lógica de mercado, de su presencia y de su irradiación, es una medida correctora saludable para estos ámbitos tan sensibles. Así, el mercado ejercerá a veces sobre ellos una influencia que los hará mejores, como aumentar el rendimiento, establecer una alianza justa de intereses (patrocinio, mecenazgo) y resolver el dilema de quién sirve a quién: de quién es el jefe. Pero si se ejerce como fuerza dominante, llegará a resultar desastroso para el delicado tejido de todo aquello que se resista a sus dictados esenciales. La raza humana siempre ha esperado más y más de sí misma, y ha soñado con un futuro en el cual poder hacer realidad sus sueños. Por eso vivimos en una sociedad desideologizada, en la que la eutopía (palabra creada por el mateix que defineix com l'antònim de la utopia) representa el sueño idealista de la utopía.»

Pel que fa a la superficialitat d'algunes propostes lúdiques i economicistes, al tractament del museu com un bé de consum, Tomislav creu que els responsables del museu es poden veure massa influenciats pel binomi negoci-benefici. Creu que una relació indiscriminada amb l'èxit públic i econòmic de la indústria del patrimoni pot transformar els museus en fires per anar a divertir-se, i per tant es pot caure en la superficialitat. El museu hauria de ser una alternativa a la indústria de l'entreteniment. *S'ha d'entretenir i ser subtil.*

L'èxit de la visita es mesura per la seva qualitat, i aquesta qualitat es produeix quan la comunicació està basada en la ciència. El camí no serà mai l'excés d'activitats i afavorir un públic de masses.

El museu, per assolir els seus objectius i el seu ideal, necessita una metamorfosi, no simples canvis cosmètics. El museu, quan practica l'activisme social, i per tant és receptiu al bé comú, a les preocupacions i als problemes de la societat, esdevé un lloc d'esperança, de suport de la comunitat. A més a més, el museu com a institució pública finançada amb els impostos ha de servir els interessos del poble.

El museu fruit de la utopia de la teoria museològica no és una casa d'objectes, sinó d'idees. El museu és un creador d'opinió pública o ho hauria de ser, i precisament això és el que interessa dels museus a les estructures polítiques i a les elits socials: la capacitat de crear opinió de prestigi, la capacitat d'assumir la representació dels valors i dels símbols dels quals es dota la societat i de la societat en si mateixa.

Tanmateix, aquesta capacitat de representar la societat, aquest interès per la comunitat, entra en contradicció quan la major part dels visitants són estrangers.

Al meu entendre, els anomenats pecats museístics no són pas la part cabdal de l'obra. Tant sols són l'eina de provocació, per obligar a fer una reflexió profunda del museu i el seu paper en la societat. La ferma convicció que el museu i el patrimoni, si no estan al centre de la pulsio social i no esdevenen parts essencials de la societat contemporània, del seu component social i polític, provocaran una pèrdua de la missió del museu i per tant una pèrdua de la seva identitat i de la seva raó de ser. Els pecats serveixen per despertar els professionals de les accions acomodades i cofoistes. El museu ha de ser trencador, ha de ser punta de llança del canvi social i ha de treballar per aconseguir individus millors. Aquest potencial del museu és també la seva contradicció. A hores d'ara, no conec cap corrent museològic que hagi aconseguit posar el patrimoni, ni el seu contenidor, en aquesta tessitura. Fins i tot dubto que els museus en l'actualitat tinguin capacitat de fer-ho amb l'amplitud que ell planteja. Tanmateix, és necessari que el museu es posi com a fita aquesta utopia. L'absència de la utopia comporta absència d'ambició i de compromís.

JOSEP MANUEL RUEDA. Director del Museu d'Arqueologia de Catalunya.